

Bahrudin Bijedić, *The Windy City: Konzulove depeše*.
Sarajevo: Istorijski arhiv, 2007, 381 str.

Bahrudin Bijedić nije historičar, a pred nama je njegova knjiga koja je važna za historičare. Bijedić, bivši jugoslavenski i bosanski diplomata, objavio je knjigu depeša koje je kao jugoslavenski konzul u SAD slao Ministarstvu vanjskih poslova Jugoslavije. Knjiga ima tri dijela. Prvi dio sadrži Platforme odnosa dviju država – službeni dio (tu je dat pregled bilateralnih američko-jugoslavenskih odnosa; konzularno-pravna problematika sa fokusom na iseljenike iz Jugoslavije na prostoru Chikaga; Iseljništvo i emigracija).

Drugo dio su sjećanja Bijedićeva na ljude sa kojima se susretao u vrijeme svoje misije. Ovo je vrlo zanimljiv dio iz povijesti svakodnevice, tu je puno raznih priča, pokazuje svakodnevni život ne samo svoj, nego i ljudi, naših iseljenika, govori o svojim prijateljstvima u Americi; tu su razne dogodovštine, ali Bijedić u njima daje jednu sliku života naših ljudi u iseljništvu. Ovaj dio puno govori o samom Bijediću. Na primjer, njegovo sjećanje na Mersu Lejlić: Buri, dok piše svoje sjećanje u ratnom Sarajevu, prisjeća se nje i njezinog oca, pa kaže: “Dok ovo piše, zaokuplja me sudbina njihova (Mersinog oca Huseina i majke Feride, op. H.K.) u Rahiću, u koji sam išao kako bih udovoljio Mersinoj želji da joj vidim roditelje. Ocu sam donosio sedative, kako bi umirio strah od predstojećih događaja koje je osjećao nekim meni nepoznatim instinktom. Danas, kad on u četničkom okruženju iščekuje smrt, ne mogu da ne pomislim na vlastitu iluziju da je strah od četnika kod čestitog Huseina bio patološki, a, u stvari, moje ubjeđenje iz tog perioda je graničilo s patološkom naivnošću” str. 51-52).

Ovaj dio knjige je važan između ostalog i kao uvod u ono što slijedi u trećem dijelu – depeše koje je slao u Ministarstvo. Naime, Bijedić u ovim svojim sjećanjima otkriva karaktere mnogih ljudi čija će se imena spominjati u depešama. Tako, na primjer, on u ovom dijelu otkriva svoje trajno prijateljstvo sa Ljubom Todosijevićem, pa kasnije lako razumijemo i sadržaje depeša u kojima Bijedić predlaže bolju organizaciju slanja jugoslavenske pošte u Ameriku (umjesto nekog Nijemca, to bi mogao činiti upravo ovaj Ljubo...). Tu su i Bijedićeva sjećanja na druženja sa brojnim našim iseljenicima (od običnih kamenorezaca do uglednih biznismena, poput Iljasa

Zenkića, američkog milionera porijeklom iz Kozarca ili Iljasa Rustempašića, Bugojanca, koji je imao svoju fabriku u Chicagu, pa se zavadio sa rodbinom i prodao fabriku, odselio u Arizonu i nastavio se baviti biznisom, a na njegovom imanju smokve zaljeva kompjuterska pumpa – str. 58). I ovo pokazuje da je Bijedić bio netipičan konzul. On je sam za sebe kazao kako se puno kretao među jugoslavenskom zajednicom i u ovoj knjizi zabilježio brojne događaje iz života te zajednice. Mada stil Bijedićeva pisanja nije uvijek prihvatljiv (njegove šale su ponekad suviše uproštene, neke na granici dobrog ukusa – poput priča izvjesne Ane Prpić, koja je pričala kako se “bome” dva puta susrela sa Titom, str. 40), ali neki njegovi opisi na najbolji način oslikavaju ljude o kojima on piše (kada za Asima Puškara, porijeklom iz Cazina, kaže da je bio “sanjar i bekrija”, on na najbolji način okarakterizira jednog čovjeka. Ima niz takvih primjera u ovom djelu.

Ipak, najvažniji je treći dio knjige u kojemu su sadržane depeše koje je Bijedić slao u Beograd. Tu ima i izvjesnih nedostataka u publiciranju ovih telegrama. Nemamo apsolutno nikakvo pomagalo za korištenje ovih telegrama, oni su objavljujivani hronološkim redom, odnose se na 1986. i jednim dijelom na početak 1987. godine, s tim da za neka razdoblja (npr. za avgust 1986.) nema niti jednog telegrama. Čini mi se da se može osjetiti da neki telegrami nedostaju, a i izostavljanje brojeva pod kojima su telegrami slati pojavljuje se kao problem u povezivanju sadržaja različitih telegrama, kada se u nekim telegramima naglašava da se o tome govorilo u depeši broj.....).

Osim toga, mislim da je bilo nužno na kraju napraviti neki indeks imena, jer bi to bilo izuzetno korisno za korištenje ove knjige.

No, šta nam omogućava ova knjiga?

Prije svega, ovo je knjiga koja ima karakter historijske zbirke. Depeše su odraz jednog vremena i puno govore o samom vremenu (vidimo tu kako funkcioniira jedno diplomatsko-konzularno predstavništvo, uočavamo probleme sa dolaskom štampe – danas je to puno lakše, jer se sva štampa može čitati na internetu, informacije su lakše dostupne, ...); depeše omogućavaju da se na lokalnoj razini prati život jugoslavenskog iseljništva, te jugoslavensku politiku prema iseljeničkoj zajednici; vidimo kakav je stav bio iseljeničke zajednice prema Jugoslaviji (u ovom dijelu posebno bih naglasio kako se iz ovih depeša može vidjeti kako se pojedine zajednice u okviru tzv. neprijateljske emigracije ponašaju – Bijedić piše i o hrvatskoj neprijateljskoj emigraciji, albanskoj neprijateljskoj organizaciji, srpskoj neprijateljskoj organizaciji), vidimo kako se na lokalnoj razini prelamaju jugoslavensko-američki odnosi (kao primjer naveo bih primjer Anđe Čuvalo iz mjesta Proboj kod Vitine koja nije dobila vizu za posjetu svoje djece u Americi, te pismo od senatora Alana Dixona, te Bijedićev odgovor u vezi s tim (str. 189-190). Iz depeša možemo pratiti česta gostovanja

jugoslavenskih umjetnika po Americi (od pjevača, poput Halida Muslimovića, Lepe Brene ili Mileta Kitića), do dolaska raznih opozicionih intelektualaca koji u Ameriku dolaze u organizaciji srpske neprijateljske emigracije (Veselin Đuretić, Vuk Drašković,). Možemo vidjeti kako tu nije uvijek bilo čista posla (primjer: Mile Kitić, koji je tamo prevario neke naše ljude, uzeo im pare da kupi auto na kredit, pa se vratio u Ilijaš, a njegovi žiranti ostali da otplaćuju kredit za auto koje je po Jugoslaviji vozio Kitić, str. 115). Možemo pratiti kako je bio težak proboj na američko tržište nekih jugoslavenskih proizvoda (primjer: u to vrijeme se na američko tržište probijao automobil YUGO. Bijedić o problemima u vezi s tim piše u nizu svojih depeša (on posebno prenosi kako se odvijala propaganda protiv tog automobila, a iza te propagande je bila hrvatska neprijateljska organizacija – nazivaju to auto “jugoslavenskim kopiletom”, najnesigurnijim autom na svijetu i tako dalje, str. 85, 100, 123, 126, 135, 141, 242, 243).

Iz depeša možemo pratiti nekoliko tema koje su tada bile aktuelne u američko-jugoslavenskim odnosima (npr. o izručenju Andrije Artukovića i o pisanju američke štampe o tome, odnosno o pisanju hrvatske štampe u Americi o tome (str. 109-110). Tema o Kurtu Valdhajmu je također bila česta u tadašnjoj američkoj štampi.

Objavljivanje ovih depeša je važno i sa historiografskog stanovišta potrebno. Vjerujemo da su ovi telegrami autentično svjedočanstvo o tadašnjim prilikama koje su vladale u američko-jugoslavenskim odnosima. Trebalo je, možda, u uvodu knjige ipak šire objasniti kakva je sada sudbina ovih telegrama; gdje se sada čuvaju? Možda je bila potrebna stručna priprema telegrama za objavljivanje – objavljivanje nekih sažetaka, ključnih tema indeksa na kraju knjige kako bi se olakšalo korištenje. ■

Husnija Kamberović